

DIÀLEG

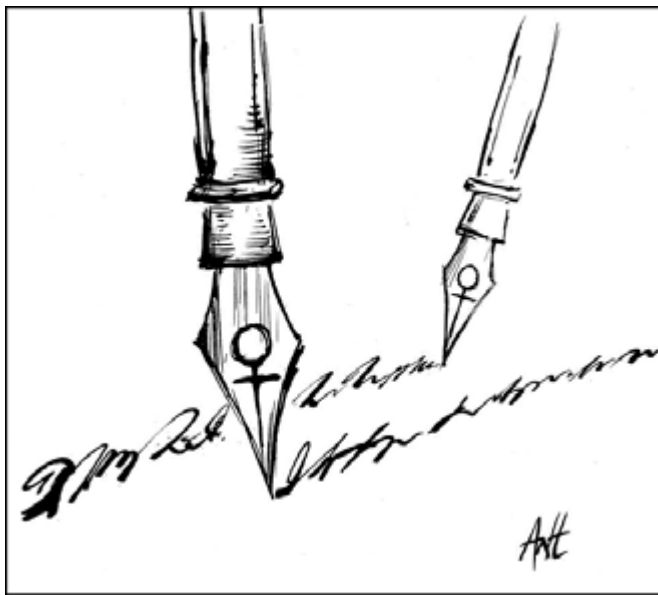
Rodoreda-Pessarrodona,
l'amistat entre dues escriptores

ANNA MARIA SALUDES

El lector podria dir: ¿encara una biografia de Mercè Rodoreda? Ja n'hi ha unes quantes. Darrerament han començat a publicar-ne fins i tot en llengües forasteres. Sí, però aquesta vegada bufen vents nous. Per començar, el llibre no és pròpiament una biografia, sinó un retrat personal que fa Marta Pessarrodona, que va conèixer i tractar amb una certa intensitat –en els seus darrers cinc anys– Mercè Rodoreda i situa la descripció i les impressions dins un context contemporani del temps històric viscut per l'escriptora. I així descobrim paral·lelismes i coincidències entre Mercè Rodoreda i altres figures de la cultura occidental del segle XX. Des d'aquesta perspectiva, es proposa al lector un passeig pels fets polítics i sobretot culturals més rellevants entre el 1908 i el 1983, anys en què va viure Mercè Rodoreda. Ho diu el títol: *Mercè Rodoreda i el seu temps* (Rosa dels Vents).

La primera novetat està representada per l'excel·lent plantejament, que sobresurt en la introducció de llibre, en la qual Pessarrodona recorda com va conèixer Mercè Rodoreda, en un llunyà estiu del 1969, amb motiu de la presentació d'*Aloma* en una llibreria aleshores de fama i avui desapareguda: el Cinc d'Oros. *Aloma* havia estat un premi Crexells (1937, publicat el 1938, en plena guerra) i, anys més tard, novel·la revisada i editada de nou el 1969, quan "Mercè Rodoreda ja era Mercè Rodoreda", ens diu simplement Marta Pessarrodona, i amb la repetició del nom de l'escriptora fa entendre molt bé i amb la màxima senzillesa que Mercè Rodoreda era una autora afirmada per altres obres, però sobretot per *La plaça del Diamant*, des de l'any 1962, amb un èxit editorial altíssim, que vol dir de lectors, tot i no haver estat premiada al Sant Jordi del 1960, etc. En l'escriptura, confidencialment planera, d'aquestes pàgines s'hi veuen sorgir una munió de personatges vius o traspassats, que desfilen i tal vegada amb un sol gest o poques paraules van dient la seva entorn de la figura de l'escriptora: Joan Oliver, Joaquim Molas, Gabriel Ferrater, Montserrat Roig, i el seu pare, Tomàs Roig i Llop, Armand Obiols i, de retruc i per analogies,

Marta Pessarrodona, que va créixer intel·lectualment amb lligams fortíssims amb el món cultural anglosaxó (Quintin Bell li va regalar un full manuscrit de la seva tia Virginia Woolf) cita un matrimoni anglès victorià d'escriptors: George Lewis i Mary Ann Evans (*George Eliot*). El ventall de gent que va prenent part en la narració s'amplia i es dilata fins a figures de talla, com Riba i Carner, que hi prenen un relleu notable per la relació que van tenir amb Mercè Rodoreda i Armand Obiols, sobretot en els primers anys de l'exili. I tanmateix, el discurs no es fa gens feixuc, ans al contrari, la lectura esdevé sempre més dinàmica, interessant i enriquidora. I encara que el propòsit era parlar de l'escriptora i el seu temps històric, el resultat ha donat molt més de si. I en diversos espais el text, que semblava anar només cap a la reflexió personal i la memòria, s'ha convertit en pura recerca de papers que, confrontats i citats de manera estratègica i convenient, inauguren una lectura innovadora, alguna faceta inesperada dins la vida i l'obra de Mercè Rodoreda. A vegades, sobre una dada o un detall que versions, a causa de la mitja dotzena de biografies a les quals l'escriptora ha estat sotmesa, Marta Pessarrodona, en més d'una situació, formula els seus dubtes, absolutament justificats. No podem donar res per segur, ens ve a dir, fins que els papers, tots els necessaris, puguin ser confrontats amb documents i, si cal, dades i més dades. Fa molt bé la biografia de fer-se preguntes, de posar interrogants sobre certs fets que no podem no qualificar de capitals. I que no dic aquí, per no treure plaer al lector. No es pot negar l'habilitat que té en reconstruir la història d'una relació personal que va tenir, a més, algun moment estel·lar i, com a mínim, significatiu per a ambdues escriptores. Assistim a una veritable crònica personal, si no inèdita, poc coneguda, a través de reflexions i amb l'evocació de converses i moments únics que van viure plegades i amb altres persones, d'un valor fonamental i innegable. Com per exemple, el viatge amb avió a Madrid, l'any 1980, amb Marta Pessarrodona. Un fet que va permetre a Rodoreda de conèixer personalment les dues novel·listes castellanques que més admirava: Rosa Chacel i Carmen Martín Gaité. Aquella ocasió va permetre a Pessarrodona adonar-se del caràcter complex de la Rodoreda, a la qual atribueix una "timidesa patològica". Aquesta afirmació lliga perfectament amb moltes actituds i capteniments adoptats en di-

ANTHONY GARNER

verses ocasions per l'escriptora enfront de certes situacions. Si busquem en el seu passat una similitud amb l'encertada definició d'ordre psicològic del comportament que ha encunyat Marta Pessarrodona, la trobem en el títol de la seva segona novel·la, *Del que hom no pot fugir* (1934), perquè *fugir* va ser un verb que la Rodoreda havia fet servir i havia posat en pràctica en diverses ocasions. Per exemple, per explicar la seva inclinació a la literatura i a escriure. En la darrera entrevista que va concedir a Mercè Vilaret per a TVE a Catalunya (1983), va confessar que en l'escriptura hi havia trobat "una fugida". Que era una gran tímida és una dada certa. Però fins ara ningú ho havia formulat amb tanta propietat o justesa. Per cert, Joaquim Molas, en el seu dietari (*Fragments de memòria*, 1997), recorda el dia de la presentació d'*Aloma* al Cinc d'Oros i comenta, també, que Mercè Rodoreda havia acceptat de presentar el llibre amb la condició que ell no la deixés ni un moment sola amb el públic i la gent. Tots dos records conflueixen en aquella actitud esquerra, de fuga, de timidesa exacerbada.

Però la perla del llibre es troba en aquell espai que ha obert de bat a bat una finestra a la manera d'ésser delicada i temorenc de Mercè Rodoreda –que, a més, concorda amb perfecta simetria pel que fa a la descripció caracterial de la Rodoreda que anys més tard suggereix Marta Pessarrodona–, en concret, en un dels moments potser més desesperançats de la vida de l'escriptora, del qual queda per testimoni l'epistolari de Mercè Rodoreda amb Carles Riba, en concret en tres cartes, de finals de l'any 1941 i del gener de l'any següent, quan Armand Obiols va ésser fet literalment presoner i Mercè Rodoreda, en un determinat moment, va quedar incomunicada amb el seu company. Fins ara, pel que se sap dels epistolaris, semblava haver tractat amb més intimitat Carner que no pas Riba, fet que decau en aquests documents, que

són anteriors a l'amistat epistolar carneriana que va iniciar el 1947, quan la parella ja era a París, amb una estabilitat que pot semblar més constructiva, encara que plena de les seqüeles dels profunds malestans físics i morals que devien provenir dels anys de Llemotges i Bordeus. Si de la relació amb Carner darrerament se n'han descobert més pistes, de Riba no se sabia (o no s'havia escrit) fins a aquestes planes de Marta Pessarrodona quina força de sentiment i conhort va tenir l'amistat respectuosa i serena de Carles Riba i Clementina Arderiu amb Mercè Rodoreda i Armand Obiols. Perquè, encara que coneix-

em les cartes de Carles Riba a aquests i altres corresponals en el magnífic epistolari recollit i curat per Carles-Jordi Guardiola (Ed. La Magrana / IEC), no sabíem l'altre vessant: les cartes de la Rodoreda i Obiols a Carles Riba. Citar-les i reproduir-ne fragments altament significatius, com ha fet la biògrafa, representa el primer intent seriós de fer justícia a les desventures de l'exili dolorosíssim que van viure la parella d'escriptors. I desmentir la calúmia de col·laboracionista que s'ha atribuït a Armand Obiols, posada en circulació per alguns dels excompanys i escriptors catalans que navegaven cap a Xile, mentre els que s'havien quedat a la França ocupada per l'exèrcit nazi patien les penes de l'infern. Les cartes de la Rodoreda, i també les de l'Obiols a Riba, són la continuïtat d'altres epistolaris, i es complementen amb aquells. Hi ha més cartes que no semblava d'aquells primers anys angoixosos de l'exili entre els escriptors. Però aquestes, dirigides a Riba, serveixen per veure com l'Obiols i la Rodoreda, enmig de les més terribles situacions de supervivència, se salven potser gràcies a la literatura i a la força i el desig de la lectura, amb una capacitat de suportar de veres estoica i admirable. Arriben al punt de convertir llur relació en matèria pedagògica, amb el professor (de llatí) que fa classe a una alumna avantatjada. Obiols era reinicident en el camp de la docència –veritable vocació?–: anys abans havia conquisat el cor de Montserrat Trabal, futura muller, amb un curset de literatura sobretot del romanticisme europeu. ¿Van ésser aquelles situacions desesperades –que ara, a través a les recerques de Marta Pessarrodona, es presenten amb nous detalls i enllacen amb altres fets que ja sabíem– les que van lligar de manera tan forta els destins condicionats per dues guerres i un exili de Mercè Rodoreda i Armand Obiols?